

Jens Peter Frølund Thomsen

Den økonomiske elites syn på social omfordeling: interessebevidst og solidarisk

Traditionelle klasseteorier undervurderer velfærdsinstitutionernes evne til at øge tilslutningen til social omfordeling blandt den økonomiske elite. Analyser viser, at den økonomiske elite er mindre fordelingspolitisk venstreorienteret end lønmodtagere uden ledelsesbeføjelser, men langt fra i nogen markant forstand. Den økonomiske elite er heller ikke instinktivt imod alt, hvad arbejderklassen repræsenterer i politisk henseende, endsig på forhånd positivt indstillet over for alt, hvad overklassen står for. Den økonomiske elite er både interessebevidst og solidarisk med de mindre privilegerede grupper i samfundet. Endelig viser analyserne, at personlig indkomst udgør den altovervejende grund til, at den økonomiske elite er mindre fordelingspolitisk venstreorienteret end ikke-eliten. De empiriske undersøgelser gennemføres på grundlag af spørgeskemadata, som blev indsamlet i 2015 (n = 1.032).

Historisk betragtet har de sociale klasser haft stor indvirkning på fordelingen af de økonomiske ressourcer i det danske samfund (Esping-Andersen, 1985, 1990; Nielsen, 2003). I de seneste årtier har de sociale klasser derimod ikke fyldt meget i den politiske debat. I 1980'erne udtalte den konservative statsminister, Poul Schlüter, at "ideologi er noget bras", hvormed han også antydede, at skarpe klasse modsætninger hører fortiden til. Lige så påfaldende er socialdemokratiske politikeres sjældne omtale af ideologi eller klasser.

Uanset politikeres retoriske optræden, findes der dog stadig betydelige sociale skel i det danske samfund: Megen indflydelse på arbejdspladserne er forbeholdt en eksklusiv gruppe af topledere – her kaldet den økonomiske elite. Den økonomiske elite, som udgør toppen af den øvre middelklasse, har derfor større indflydelse på samfundsudviklingen end den brede kategori af lønmodtagere, som ikke har ledelsesbeføjelser (Kitschelt og Rehm, 2006). Den økonomiske elite omfatter endvidere personer med høje indkomster, der ikke har de samme økonomiske interesser som grupper med færre midler. Sociale skel skaber også politiske uenigheder – de velbjergede stemmer ofte på højreorienterede partier for at beskytte deres privilegier (Stubager og Hansen, 2013).

Nutidige politikeres ulyst til klasseretorik kan dog alligevel være forbundet med samfundsændringer, som har gjort striden om social omfordeling mindre

intens. En af ændringerne angår udvidelsen af den danske velfærdsstat, således at den ikke alene omfordeler fra rig til fattig, men også tilgodeser den økonomiske elite (Esping-Andersen, 1990). I kraft af sin indretning har den danske velfærdsstat skabt solidaritet på tværs af sociale skel, og dens gradvise udbygning er blevet understøttet af en bemærkelsesværdig kompromisvilje blandt de politiske partier og arbejdsmarkedets organisationer. Fagfolk har sågar kaldt det danske samfund for et konsensusdemokrati, fordi dets sociale modsætninger fremstår som mindre uforsonlige end mange andre steder (Lijphart og Crepaz, 1991).

Det er et empirisk spørgsmål, om den økonomiske elite og lønmodtagere uden ledelsesbeføjelser er mere eller mindre fordelingspolitisk uenige. Spørgsmålet er tilmed underbelyst, idet tidligere undersøgelser navnlig har interesseret sig for klassetilørsforholdets indflydelse på partivalget eller middelklassens holdninger i al almindelighed (Andersen og Goul Andersen, 2003; Borre og Goul Andersen, 1997; Stubager og Hansen, 2013). Den økonomiske elites fordelingspolitiske holdninger udgør derfor et forsømt forskningsområde, hvilket er uheldigt, eftersom dens syn på omfordeling har samfundsmæssig betydning: Jo mere den økonomiske elite afviser omfordelingspolitiske initiativer, desto højere vil konfliktniveauet være.

Denne artikel undersøger således den økonomiske elites holdning til social omfordeling, herunder dens syn på arbejderklassen og overklassen. Påstanden er, at klasseteorier undervurderer velfærdsinstitutionernes evne til at skabe tilslutning blandt den økonomiske elite til social omfordeling. Analyserne viser, at den økonomiske elite er mindre imødekommende over for social omfordeling end lønmodtagere uden ledelsesbeføjelser, men også, at forskellen mellem de to grupper er beskeden. Den økonomiske elite er heller ikke kategorisk afvisende over for arbejderklassens politiske synspunkter, endsig på forhånd positivt indstillet over for overklassens politiske krav. Den økonomiske elite har derfor overraskende ingen foretrukne modstander eller alliancepartner i den politiske omfordelingsproces. Endelig viser analyserne, at personlig indkomst forklarer, hvorfor den økonomiske elite er fordelingspolitisk mindre venstreorienteret end ikke-eliten. De empiriske undersøgelser gennemføres på grundlag af spørgeskemadata, som blev indsamlet til formålet i 2015.

Klasseanalyse: en strukturorienteret synsvinkel

Mens nogle forskningsmiljøer i årevis har interesseret sig for middelklassens og arbejderklassens numeriske omfang, har andre energisk omformuleret klassebegrebet i lyset af det moderne samfunds seneste sociale ændringer (Goul Andersen, 1984; Harrits, 2014; Wright, 1997). Om end den slags anstrengelser

er nødvendige, udløser de næppe større politologiske landvindinger. Politologisk set er de væsentlige spørgsmål, dels i hvilket omfang de sociale klasser er uenige om, hvordan samfundets økonomiske ressourcer bør fordeles, dels hvorfor denne uenighed overhovedet forekommer. Det interessante er derfor ikke klasseskellene i sig selv, men snarere deres politiske konsekvenser (Goul Andersen, 1991).

De fleste klasseteoriers politikopfattelse rummer dog en fremhævelse af samfundets strukturelle sider frem for dets psykologiske processer (Wright, 1985). Teorierne kredser om den formodning, at tilkendegivne holdninger til politiske spørgsmål oftest udspringer af dybereliggende interesser, der knytter sig til de fastlagte roller, som samfundets borgere varetager (Thomsen, 2009). Begrebet interesse har samtidig en særlig betydning med politisk relevans. Almindeligvis menes der med interesse, at en gruppe eller person foretrækker at få mere af en begrænset ressource (fx udbetalt løn) – og i hvert fald ikke mindre. Udtrykket egeninteresse svarer til denne form for motivation – som ikke nødvendigvis udløser konflikt.

For at få konfliktspektet med følger navnlig marxistiske klasseteoretikere hertil, at en aktørs egeninteresse først får grundlæggende politisk betydning, når den forstås i sammenhæng med andre aktørers egeninteresser. Heri er for så vidt intet usædvanligt, eftersom udtrykket interesse (af latin: ”inter-esse”) betyder ”mellemværende” (fx Poulantzas, 1982). Et mellemværende forekommer, når A (chefgangen) har mindre af en begrænset ressource (fx overskuddet i en given virksomhed), fordi B (medarbejderne) har en større del af den. Et mellemværende karakteriseres yderligere ved, at A og B er indbyrdes forbundne i en større eller mindre konflikt: Forbindelsen mellem A og B indeholder et mellemværende, skønt den også omfatter andre ting (fx regelmæssigt samarbejde). Ledere og underordnede kan eksempelvis aldrig få fuldt overensstemmende interesser, fordi deres roller er strukturelt forskellige. Det er endelig en antagelse, at samfundets borgere som regel er bevidste om, at de har forskellige interesser. Det gælder især interesser, som knytter sig til løn, skat og formueforhold. Hovedpåstanden i den klasseanalytiske synsvinkel er således, at uforenelige egeninteresser skaber uenighed om fordelingen af samfundets økonomiske ressourcer.

Den økonomiske elite: autoritetshierarkiet

Emnet i denne sammenhæng er alene den økonomiske elite og dens interesser. Men hvad karakteriserer den økonomiske elite? Negativt betragtet adskiller den økonomiske elite sig fra borgerskabet, fordi den ikke indbefatter personer, som ejer deres virksomhed eller forretning. I positiv forstand udgør den økono-

miske elite derfor en del af den øvre middelklasse, som udelukkende omfatter lønmodtagere (Wright, 1997). Disse afgrænsninger indebærer, at begrebet elite definitorisk forbindes med autoritet frem for ejerskab.

Autoritet angår fordelingen af ledelsesbeføjelser i både den private og den offentlige sektor (Giddens, 1983; Milner, 1999). I begge sektorer er indflydelse på arbejdspladsen ulige fordelt: Der findes en mindre økonomisk elite, som har ledelsesbeføjelser, hvorimod den bredere gruppe af underordnede lønmodtagere ikke har en sådan magtressource (Esping-Andersen, 1992; Wright, 1997). Udtrykket autoritet fremhæver således samfundets magthierarkier, som blandt andet knæsetter lederens ret til at overvåge arbejdets udførelse, benytte bonus- og lønforhøjelser, udstede tjenstlige advarsler, nedsætte lønnen/arbejdstiden eller effektuere afskedigelser.

I moderne samfund er ledelsesbeføjelser ligeledes forbundet med økonomiske privilegier: Jo højere positionen i ledeshierarkiet er, desto større er aflønningen. Denne sammenhæng forekommer navnlig i den private sektor, men efterhånden er lønningerne på ledelsesniveau i den offentlige sektor også øget betragteligt. I den forstand tilbydes den økonomiske elite (især de øverste topledere) en bonusbetaling af en så anseelig størrelse, at den udgør en form for udbytning af medarbejderne (Wright, 1997).

Lige så vigtig er antagelig den psykologiske bevidsthed, som bonusbetalingen uundgåeligt stimulerer: Større ledertillæg tydeliggør betydningen af loyalitet over for virksomheden eller organisationen, med alt hvad det indebærer i form af forpligtelser opad i et givet organisatorisk system (Kitschelt og Rehm, 2014). Det er derfor muligvis ledelsesansvaret snarere end ledelsesbeføjelserne, som placerer lederen i et oplevet modsætningsforhold til de underordnede. Medarbejdere, som ikke varetager deres arbejdsopgaver tilfredsstillende, er reelt lederens hovedpine; og til syvende og sidst kan utilstrækkelige eller modstræbende medarbejdere føre til afskedigelse af lederen.

Det afgørende er imidlertid, om den økonomiske elites statussegenskaber og arbejdsituation afføder særlige egeninteresser og hermed forbundne politiske holdninger. Udgangspunktet er selvsagt, at den økonomiske elite alene varetager sin egeninteresse, som hovedsagelig tilsiger bevarelse af status quo frem for reformer i venstreorienteret retning (Thomsen, 2005). I det lys har den økonomiske elite sandsynligvis betydelig mere til fælles med overklassen (borgerskabet) end arbejderklassen (Wright, 1997). Eller sagt mere mundret: Jo højere positionen i ledeshierarkiet er, desto større må modstanden mod at omfordele fra rig til fattig formodes at være (Kitschelt og Rehm, 2014). De øverste ledere har – alt andet lige – ingen interesse i at overføre større dele af

deres bonusbetaling til resourcesvage grupper i samfundet, altså de grupper, som slet ikke har et krævende ledelsesansvar.

Velfærdsstatens indvirkning på fordelingskampen

Alt andet er blot ikke nødvendigvis lige, hvorfor sammenhængen mellem autoritetsposition og fordelingspolitiske holdninger kan være betinget af forhold uden for arbejdsmarkedet (Esping-Andersen, 1992). Problemet er, at klasseteoretikere forudsætter, at den sociale fordelingskamp altid forekommer inden for rammerne af en utæmmet markeds kapitalisme, hvor "velfærds politik" omfatter ordninger, som alene drager omsorg for de allersvageste (jf. Bourdieu, 2004; Poulantzas, 1979, 1982; Wright, 1985, 1997). I en sådan institutionel indretning betaler eliten oftest meget modvilligt til sociale ordninger, fordi den ikke selv har gavn af dem. Men sådan er virkeligheden ikke overalt, eftersom en del lande har generøse velfærdsprogrammer, som i varierende omfang understøtter alle borgere fra vugge til grav (jf. Baldwin, 1996; Jensen, 2011). Formuleret mere generelt: Den institutionelle påvirkning kan være i form af incitamentseffekter eller socialiseringseffekter.

Incitamentseffekter vedrører selvsagt "noget-for-noget-mekanismer". I den danske (universelle) velfærdsstat betaler den økonomiske elite mange skatte kroner til de resourcesvage (Larsen, 2008). Med til billedet hører imidlertid, at den økonomiske elite også har adgang til det offentlige sundhedsvæsen, folkeskolen, gymnasier, daginstitutioner, biblioteker, universiteter, børnecheck, førtidspension, hjemmehjælp og folkepension. I et sådant institutionelt arrangement findes en tilskyndelse til at betale til ordninger, der favoriserer de svageste, fordi de samtidig tilgodeser de elitepersoner, som lægger en anseelig skattebetaling (Larsen, 2008; Rothstein, 1994). Denne effekttype indebærer, at den økonomiske elite ser velfærdsstaten som et flersidet regnskab, der både omfatter udgifter (trækprocenten) og indtægter (adgang til velfærd).

Socialiseringseffekter angår derimod institutioners moralsk "opdragende" påvirkning. Institutioner skaber værdier, hvormed menes politiske målsætninger (Rothstein, 2001). En vigtig værdi i dansk velfærds politik er, at de bredeste skuldre bør bære de tungeste byrder. En indvending kan naturligvis være, at elitens personer ikke velvilligt accepterer dette solidaritetsprincip, men alene betaler til de svage, fordi de er tvunget til det. Alligevel er der intet til hinder for, at eliten i nogen udstrækning finder solidaritetsprincippet rigtigt (jf. Rothstein, 2001). Eksempelvis konkluderede den danske Magtudredning, at der blandt indkomsteliten var opbakning til større bevillinger til folkepension og sundhedsvæsen (Togeby et al., 2003). To velfærdsarrangementer, som særligt begunstiger de svageste i samfundet, men som tilmed bidrager betydeligt til

det høje skattetryk. I sin rendyrkede form indebærer denne effekttype, at den økonomiske elite muligvis også betaler til de svageste af moralske (uselviske) grunde.

Elitens egeninteresse har i alle tilfælde betydning, men den ses som betinget af velfærdsinstitutionernes indretning. Det er ikke muligt direkte at undersøge, om den økonomiske elites fordelingspolitiske holdninger betinges af incitamentseffekter eller socialisering. Der er dog en indirekte mulighed, idet forudsigelserne, som følger af disse forklaringer, er tydelige. Hvis ikke incitamentseffekter eller socialisering har betydning for egeninteressens udmøntning i dansk sammenhæng, bør modstanden mod omfordeling øges betragteligt, desto højere positionen i autoritetshierarkiet er. Hvis de derimod har betydning for egeninteressen, bør den økonomiske elites modstand mod omfordeling være forholdsvis begrænset. Endelig er det interessant at efterprøve, om den økonomiske aflønning af de øverste ledere udgør en vigtig forklaring på, at de ønsker mindre omfordeling fra rig til fattig. Er indkomst en væsentlig komponent i autoritetspositionen? Hvis svaret er bekræftende, bør personlig indkomst være den mekanisme, som forbinder autoritetsposition og holdning til social omfordeling.

Data og operationaliseringer

Data er fra en spørgeskemaundersøgelse, som blev gennemført i april-maj 2015 (Stubager, 2015). Undersøgelsens univers er voksne (18+) danske statsborgere, som blev udtrukket fra det officielle cpr-register, hvorfra også deres adresser blev identificeret. Der blev udtrukket en bruttostikprøve på 2.500 personer. Spørgeskemaet blev herefter tilsendt de udtrukne svarpersoner med almindelig post. Der blev udsendt to rykkere til dem, som endnu ikke havde svaret på henvendelsen. 44 spørgeskemaer blev returneret af postvæsenet, fordi der ingen var på adressen. 45 personer var ikke i stand til at besvare spørgeskemaet på grund af handicaps eller lignende. Disse 89 personer blev trukket fra bruttostikprøven. I alt 1.227 svarpersoner returnerede et fuldt anvendeligt spørgeskema. Den endelige svarprocent blev således 51,1, hvilket svarer til, hvad der opnås i de danske valgundersøgelser (se fx Hansen og Stubager, 2016).

Den uafhængige variabel – autoritet – blev operationaliseret som sammenføjning af to spørgsmål, der begge vedrører, hvor mange underordnede svarpersonen aktuelt har eller havde, da vedkommende var på arbejdsmarkedet. De to spørgsmål har nøjagtig de samme svarkategorier (ingen underordnede, 1-4, 5-9, 10-19, 20-49, 50-99 og 100 eller flere). Variablen blev herefter omkodet, således at 1-9 underordnede defineres som lav autoritet, mens 50+ defineres som høj autoritet. De resterende to svarkategorier sammenlægges som en mel-

lemtype i rangeringen, og ”ingen underordnede” benyttes som referencekategori (svarende til ingen autoritet). Referencekategorien omfatter ikke studerende, da de aldrig har været på arbejdsmarkedet: Klasseteorien angår eksplicit betydningen af tilknytning til arbejdsmarkedet.

Table 1: Sammenhæng mellem autoritetsposition og klassetilhørsforhold. Pct. vandret (afrundet)

	Øvre middelklasse	Nedre middelklasse	Arbejder- klasse	Selvstændig	Total
Autoritet					
Ingen	36	24	32	8	100 (683)
-	50	12	9	29	100 (188)
-	90	9	(1)	0	100 (78)
Meget høj	96	(4)	0	0	100 (28)
I alt	435	194	238	110	977

Note: Øvre middelklasse omfatter i hovedsagen højere funktionærer (hvoraf mange har ledelsesret), mens nedre middelklasse omfatter lavere funktionærer, hvoraf næsten ingen har ledelsesret (og begge kategorier har ikke manuelt arbejde). Arbejderklassen er manuelt beskæftigede personer uden ledelsesansvar. Selvstændige er alle, som ejer deres forretning eller virksomhed. Studerende er udeladt. Parenteser angiver under fem svarpersoner.

Table 2: Sammenhæng mellem autoritetsposition og indkomst. Pct. vandret (afrundet)

	Meget lav indkomst	Lav indkomst	Høj indkomst	Meget høj indkomst	Total
Autoritet					
Ingen	16	57	24	3	100 (657)
-	15	50	24	10	100 (136)
-	9	35	35	21	100 (75)
Meget høj	(8)	42	11	38	100 (26)
I alt	136	481	219	58	894

Note: Indkomst er målt som personlig, årlig bruttoindkomst. Meget lav indkomst (mindre end 100.000-149.999 kr.); lav indkomst (150.000-399.999 kr.); høj indkomst (400.000-699.999 kr.); meget høj indkomst (≥ 700.000). Studerende og selvstændige (med underordnede) er udeladt. Parenteser angiver under fem svarpersoner.

Tabel 1 viser, hvordan autoritetsposition er forbundet med det traditionelle klassetilhørsforhold (som også beror på nuværende og tidligere beskæftigelse). I overensstemmelse med teorien ses det, at autoritetsposition er entydigt forbundet med klassetilhørsforholdet: 36 pct. af dem, som ikke har ledelsesbeføjelser, tilhører den øvre middelklasse, mens 96 pct. af dem med højeste autoritetsposition tilhører denne kategori. Under ét viser tabel 1, at blandt dem med stort ledelsesansvar er der stort set kun personer fra den øvre middelklasse. Tabellen viser endvidere, at der er en gruppe af selvstændige, som har få ansatte under sig. Disse personer, som ejer deres forretning eller virksomhed, fjernes fra autoritetsvariablen i de efterfølgende analyser i overensstemmelse med de teoretiske afgrænsningskriterier.

Der kan dernæst spørges til, hvordan sammenhængen er mellem autoritetsposition og personlig indkomst – er der tale om en økonomisk velbeslået elite? Det fremgår af tabel 2, at der er en entydig klar sammenhæng mellem ledelsesansvar og meget høj indkomst: Forskellen mellem intet og maksimalt ledelsesansvar, hvad angår opnåelse af meget høj indkomst, er på 35 procentpoint: Jo flere underordnede, desto flere penge i lønposen. I kategorien med høj autoritetsposition er der imidlertid en del svarpersoner, som også har lav indkomst. Det skyldes overvejende, at analysen i tabel 2 naturligvis omfatter en større kategori af folkepensionister, som nødvendigvis har en lavere personlig indkomst end dem, som stadig er på arbejdsmarkedet. I den forstand undervurderer tabel 2 sammenhængen mellem autoritetsposition og personlig indkomst. Personlig indkomst inddrages efterfølgende i den multivariate analyse.

I overensstemmelse med tidligere undersøgelser (Kitschelt og Rehm, 2014) operationaliseres den afhængige variabel – holdning til social omfordeling – ved hjælp af tre spørgsmål: 1) ”Økonomisk ulighed gavner samfundet”, 2) ”høje indtægter burde beskattes hårdere, end tilfældet er i dag”, og 3) ”man bør stræbe efter, at alle har de samme økonomiske vilkår uanset deres uddannelse eller job” (alle med fem svarkategorier samt en kategori for ”ved ikke”). De tre spørgsmål vedrører alle holdningen til social omfordeling, og de to af dem (1 og 3) er tydeligt formuleret som politiske målsætninger med sigte på tilslutning til solidaritet (jf. Stubager og Goul Andersen, 2013). Selv om spørgsmålene ikke nævner velfærdsstaten, må det formodes, at de stimulerer overvejelser over velfærdsstatens aktive eller inaktive rolle i den sociale omfordeling. Eller anderledes formuleret: De fleste danskere ved, at det er velfærdsstaten, der skaber lighed og lige muligheder – og ikke markedet. Det gælder naturligvis også, at holdning til social omfordeling dybest set er en empirisk indikator for den økonomiske elites egeninteresse: Skal der skabes større social lighed, indebærer det som hovedregel højere skatter for de velstillede.

Spørgsmålene føjes sammen til et indeks, som varierer fra 0-1, hvor høje værdier angiver tilslutning til yderligere social omfordeling ($\alpha = 0,63$; gns. = 0,51; std.afv. = 0,26). Svarpersoner indgår i indekset, såfremt de har afgivet to gyldige svar på de tre spørgsmål (et ”ved ikke”-svar tildeles således gennemsnittet for de to øvrige for den enkelte svarperson). Reliabiliteten er en anelse til den lave ende, men de parvise korrelationer er til gengæld tilfredsstillende (de varierer mellem 0,42 og 0,33).

Hertil lægges to andre spørgsmål, der benyttes særskilt som indikatorer for den økonomiske elites opfattede mellemværende med andre klasser i samfundet: 1) ”Hvor enig er du generelt med folk fra arbejderklassen om politiske spørgsmål?”, og 2) ”hvor enig er du generelt med folk fra overklassen om politiske spørgsmål?” (begge spørgsmål har fem svarkategorier samt en kategori forbeholdt ”ved ikke”). Begge spørgsmålsformuleringer er interessante, fordi solidaritetsprincippet gøres konkret frem for abstrakt, som det er tilfældet for de øvrige spørgsmål, der indgår i det konstruerede indeks. Lægges der ikke stor afstand til arbejderklassens politiske synspunkter, må det tolkes som en høj grad af solidaritet med nogle af de svageste i samfundet. Udtrykkes der alternativt stor enighed med overklassen, må det ses som udtryk for, at den økonomiske elite afviser socialpolitisk solidaritet. Udtrykket overklasse har dog ikke en akademisk entydig definition, men en tidligere undersøgelse har påvist, at det for de fleste mennesker især omfatter de personer, der dels ejer landets virksomheder, dels råder over meget stor økonomisk rigdom – mens også høj uddannelse ses som kendetegn for en overklasseposition (Robison og Stubager, 2016). Tidligere undersøgelser har i den forbindelse fremhævet, at især den meget velhavende gruppe ligger til højre for den fordelingspolitiske midte, hvilket antagelig også svarer til den almindelige opfattelse i samfundet (Stubager og Goul Andersen, 2013).

Det er ikke ideelt, at begge spørgsmål vedrører politiske emner af principielt enhver tænkelig art. I dansk sammenhæng er der på den anden side to dagsordener, som har altdominerende betydning blandt vælgerne – dels omfordelingspolitik, dels værdipolitik, hvori udlændingespørgsmålet indgår med stor vægt (Hansen og Goul Andersen, 2013). Det er derfor sandsynligt, at svarpersonerne i høj grad har medtænkt omfordelingspolitiske spørgsmål i deres stillingtagen til andre klasser. Mener man eksempelvis, at skatten og de offentlige udgifter er alt for høje i Danmark, tilkendegiver man næppe meget stor enighed med arbejderklassens politiske krav – det er mere sandsynligt, at en sådan holdning fører til enighed med overklassen. Samtidig ansører selve ordet klasse til tænkning i økonomiske baner snarere end værdipolitiske (Robison og Stubager, 2016). Under alle omstændigheder indfanger de to spørgsmål

for det første oplevede modsætningsforhold og for det andet synet på omfordelingspolitikken i et eller andet omfang. Begge aspekter er i overensstemmelse med klassteoriens fokus.

Som kontrolvariable benyttes køn (mand som referencekategori), alder (antal år), uddannelse (kun folkeskole som referencekategori) og arbejdsmarkedsstatus (uden for arbejdsmarkedet som referencekategori). Datasættet tilbyder desværre ikke oplysninger om privat eller offentlig ansættelse (aktuelt eller tidligere). På den ene side kan sammenhængen mellem autoritetsposition og fordelingspolitiske holdninger være betinget af privat eller offentlig ansættelse. Det er veldokumenteret, at offentligt ansatte almindeligvis er mere venstreorienterede end privatansatte (Stubager og Goul Andersen, 2013). På den anden side er den offentlige sektor i de seneste 30 år blevet udsat for en række reformer, som har berørt lederniveauet, især ved indførelse af "new public management"-initiativer, herunder højere (og differentieret) aflønning samt øget brug af åremålskontrakter (Andersen, Pallesen og Serritzlew, 2006). Offentligt ansatte ledere er således i stigende omfang underlagt forskellige præstationskriterier, hvorfor deres arbejdsvilkår i væsentlige henseender ligner dem, der gælder for ledere i det private erhvervsliv (Pedersen, 2011). Endelig gennemføres der ikke kontrol for beskæftigelse, eftersom tabel 1 viste, at sammenhængen mellem autoritetsposition og beskæftigelse (klasseposition) er særdeles stærk. Medtages beskæftigelse i de multivariate analyser, hvori autoritetsposition også indgår, opstår der omfattende multikollinearitet.

Empiriske resultater

Sammenhængen mellem autoritetsposition og fordelingspolitisk venstreorientering undersøges i tabel 3, hvori der også er kontrolleret for en række relevante baggrundsvARIABLE. Fokus er naturligvis på autoritetsvariablen, hvor det erindres, at alle de viste koefficienter angiver forskellen til referencekategorien, som ikke er vist. Referencekategorien er svarpersoner, som ikke har eller aldrig har haft ledelsesbeføjelser, svarende til ikke-eliten. Det fremgår af model 1 i tabel 3, at afstanden til referencekategorien øges i takt med, at autoritetspositionen bliver højere. Det fremgår dog også, at det alene er de to øverste trin på autoritets skalaen, som er statistisk signifikant forskellige fra referencekategorien, hvorfor sammenhængen ikke beror på tilfældigheder (jf. F-testen for den samlede variabel). Forskellen mellem ikke-eliten og den højeste autoritetsposition er 11 procentpoint, og koefficienten for den højeste autoritetsposition er som forventet negativ. Det negative fortegn indebærer, at den øverste elite er 11 procentpoint mindre fordelingspolitisk venstreorienteret end ikke-eliten. Når der ses på sammenhængen under ét, er der således ingen tvivl om, at graden

Table 3: Autoritetspositionens indvirkning på holdning til social omfordeling (ustandardiserede OLS-regressionskoefficienter)

	Model 1	(st.fejl)	Model 2	(st.fejl)
Autoritetsposition (F-test)	*			
Lav	-0,04	(0,02)	-0,02	(0,02)
-	-0,08*	(0,03)	-0,03	(0,03)
Høj	-0,11*	(0,05)	-0,05	(0,05)
Studerende	-0,05	(0,05)	-0,06	(0,05)
Køn				
Kvinde	0,03	(0,02)	0,01	(0,02)
Alder	0,13**	(0,05)	0,17***	(0,05)
Uddannelse (F-test)			*	
Kort videregående	-0,06	(0,03)	-0,04	(0,03)
Mellemlang	-0,05	(0,04)	-0,00	(0,04)
Lang videregående	-0,03	(0,04)	0,05	(0,04)
Rest.	0,03	(0,08)	0,03	(0,08)
Arbejdsmarkedsstatus (F-test)	***			
Lønmodtager	-0,07**	(0,02)	0,01	(0,03)
Selvstændig	-0,12**	(0,04)	-0,02	(0,04)
Indtægt (F-test)			***	
Lav indkomst			-0,08**	(0,03)
Høj indkomst			-0,20***	(0,03)
Meget høj indkomst			-0,27***	(0,05)
Konstant	0,54***	(0,04)	0,55***	(0,05)
R ² (justeret)	0,05		0,09	
N =	933		933	

Note: Den afhængige variabel – holdninger til omfordeling – består af tre spørgsmål, som varierer fra 0-1, hvor høje værdier angiver venstreorienteret syn på omfordeling. For de kategoriske variable er benyttet følgende referencekategorier. Autoritet = ingen; køn = mand; uddannelse = kun folkeskole; arbejdsmarkedsstatus = uden for arbejdsmarkedet; indkomst = meget lav indkomst (mindre end 100.000-149.999 kr.). Standardfejl i parentes. Den statistiske signifikantest for de kategoriske variable under ét er udført som F-test. ***p < 0,001; **p < 0,01; *p < 0,05.

af omfordelingspolitisk solidaritet svækkes i takt med, at autoritetspositionen hæves. Den økonomiske elite ligger klart til højre for ikke-eliten.

Alligevel opstår spørgsmålet: Er sammenhængen mellem autoritetsposition og omfordelingspolitisk holdning stærk eller svag? Der kan benyttes forskellige mål for, hvorvidt en sammenhæng er stærk eller svag i statistisk forstand, men et af dem er simple procentdifferencer. Ideelt kunne forskellen mellem referencetegorien og højeste autoritetsposition være 100 procentpoint, hvilket dog aldrig forekommer i den virkelige verden, men det er derimod ikke ualmindeligt, at baggrundsvariabler (fx uddannelse) udviser forskelle på 25 procentpoint mellem laveste og højeste position. En forskel på 11 procentpoint som i dette tilfælde må karakteriseres som en moderat stærk sammenhæng mellem autoritetsposition og fordelingspolitisk orientering. Det betyder naturligvis, at en hel del personer fra ikke-eliten og den økonomiske elite har tilnærmelsesvis de samme holdninger til flere vigtige fordelingspolitiske spørgsmål.

Klasseteorien i den institutionsbaserede udgave har således noget for sig, men tilbage resterer, hvordan autoritetspositionens indvirkning på holdningen til social omfordeling skal fortolkes. Det spørgsmål besvares i model 2 i tabel 3. I denne model forudsættes det, at personlig indkomst meningsfuldt kan betragtes som en mellemkommende variabel: Autoritetsposition afføder større personlig indkomst (jf. tabel 2), som dernæst skubber holdningen til social omfordeling i højreorienteret retning. Hvis denne forudsætning er rigtig, bør sammenhængen mellem autoritetsposition og fordelingspolitiske holdninger svækkes, når der kontrolleres for personlig indkomst. Det fremgår af model 2 i tabel 3, at effekten af autoritetsposition ikke alene svækkes, men helt forsvinder, når der kontrolleres for personlig indkomst. Alle dummyvariable for autoritetsposition bliver statistisk ikke-signifikante, og koefficienterne fra model 1 bliver godt og vel halveret i model 2, hvad angår numerisk størrelse. Der er derfor ingen tvivl om, at deres høje indkomst udgør en af grundene til, at de øverste chefer ønsker mindre social omfordeling end lønmodtagere, der ikke har ledende arbejdsfunktioner. Dette resultat tydeliggør, at autoritetsposition også har meget med økonomiske ressourcer at gøre.

Det benyttede mål for fordelingspolitiske holdninger er generelt og belyser således ikke, i hvilket omfang den økonomiske elite direkte tager afstand fra arbejderklassens politiske krav – eller alternativt har stor forkærlighed for overklassen i samfundet. Det er derfor interessant at undersøge, hvilket forhold den økonomiske elite har til disse to politisk dominerende og alligevel meget forskellige sociale klasser. Tabel 4 viser sammenhængen mellem autoritetsposition og holdningen til arbejderklassens politiske synspunkter. Har incitamenteffekter eller socialisering ingen betydning for egeninteressen, bør den

Tabel 4: Sammenhæng mellem autoritet og enighed med arbejderklassen i politiske spørgsmål. Pct. vandret (afrundet)

	Uenig	Neutral	Enig	Total	(N =)
Autoritet					
Ingen	28	34	38	100	(574)
-	39	29	32	100	(118)
-	26	39	35	100	(74)
Høj	36	24	40	100	(25)
I alt	237	264	290	100	(791)

Note: Svarpersoner i kategorierne "ved ikke" og "ubesvaret" er udeladt. Sammenhængen er også efterprøvet i en logitregression med holdningen til arbejderklassen som binær afhængig variabel, hvori der kontrolleredes for køn, alder, uddannelse og arbejdsmarkedsstatus. Denne multivariate analyse viste, at der ikke er en signifikant sammenhæng. En lignende OLS-model (samt en "ordered" logit) førte til samme konklusion. Studerende og selvstændige (med underordnede) er udeladt.

Tabel 5: Sammenhæng mellem autoritet og enighed med overklassen i politiske spørgsmål. Pct. vandret (afrundet)

	Uenig	Neutral	Enig	Total	(N =)
Autoritet					
Ingen	51	29	20	100	(551)
-	37	35	28	100	(114)
-	49	32	19	100	(73)
Høj	46	33	21	100	(24)
I alt	369	230	163	100	(762)

Note: Svarpersoner i kategorierne "ved ikke" og "ubesvaret" er udeladt. Sammenhængen er også efterprøvet i en logitregression med holdningen til overklassen som binær afhængig variabel, hvori der kontrolleredes for køn, alder, uddannelse og arbejdsmarkedsstatus. Denne multivariate analyse viste, at der ikke er en signifikant sammenhæng. En lignende OLS-model (samt en "ordered" logit) førte til samme konklusion. Studerende og selvstændige (med underordnede) er udeladt.

økonomiske elite udtrykke stor uenighed med arbejderklassens synspunkter i politiske spørgsmål, herunder naturligvis også med hensyn til fordelingspolitik. Tabel 4 viser imidlertid, at sammenhængen mellem autoritetsposition og holdningen til arbejderklassens politiske krav er meget svag. Blandt dem, der ingen autoritet har, er 28 pct. uenige med arbejderklassen, mens det tilsvarende

tal er 36 pct. blandt personer med maksimal autoritet. Der er altså tale om en beskedent forskel på 8 procentpoint, som i øvrigt ikke er statistisk signifikant ifølge supplerende analyser. Sammenhængen er heller ikke entydig: Andelen, der er uenige med arbejderklassen, mindskes henover de to mellemkategorier. Derimod øges andelen, der er uenige med arbejderklassen, når der skiftes fra ingen autoritet til laveste autoritetsposition: Her er 39 pct. uenige med arbejderklassen, hvilket tilmed er den største andel "uenige" blandt alle niveauer af autoritetsposition. Endelig ses det, at der blandt den øverste autoritetsposition er flere, der er enige med arbejderklassen, end blandt ikke-eliten – om end forskellen er substantielt set uden betydning. Uenighed eller enighed med arbejderklassen har således meget lidt med autoritetsposition at gøre. Med til analysen hører endelig spørgsmålet om, hvorvidt arbejderklassen er blevet betydelig mere fordelingspolitisk højreorienteret i de senere år, men det er der intet, der tyder på ifølge tidligere undersøgelser (jf. Arndt, 2012; Borre og Goul Andersen, 1997; Stubager og Goul Andersen, 2013).

Er der til gengæld tale om, at den økonomiske elite tilkendegiver et interessefællesskab med samfundets overklasse? Enighed med overklassen er naturligvis ikke udtryk for solidaritet, men snarere for markant fordelingspolitisk højreorientering. Sammenhængen mellem autoritetsposition og sympati med overklassens politiske synspunkter fremgår af tabel 5. Ligesom i den forrige tabel fremgår det, at sammenhængen mellem autoritetsposition og holdningen til overklassen er overordentlig svag. Andelen, der er uenige med overklassen blandt dem helt uden autoritet, udgør 51 pct., mens det tilsvarende tal er 46 pct. blandt dem med højeste autoritetsposition. En forskel på 5 procentpoint, som heller ikke er statistisk signifikant. Endvidere tydeliggør tabellens analyse atter en gang en tendens til, at nogle af de laveste i autoritetshierarkiet har størst sympati med overklassens politiske synspunkter: 46 pct. af dem, som har maksimal autoritet, er uenige med overklassen i politiske spørgsmål, mens 37 pct. af dem med den næstlaveste autoritetsposition er uenige med den (forskellen er dog ikke statistisk signifikant). Ligeledes ses det, at blandt dem, der slet ingen autoritet har, udtrykker 20 pct. enighed med overklassens syn på politiske spørgsmål, mens det tilsvarende tal er 21 pct. blandt dem med højeste autoritetsposition. Der er således ingen sammenhæng, hvorfor enighed med overklassen heller ikke har meget med autoritetsposition at gøre. Dette delresultat er vel nok særligt i uoverensstemmelse med traditionel klasse-teori forudsigelser, da der "burde" være et mere udtalt interessefællesskab mellem den økonomiske elite og overklassen – fordi de to grupper med hensyn til indflydelse, ansvar, rigdom, forbrug og livsstil i øvrigt har en række fællestræk.

Den økonomiske elite er fordelingspolitisk højreorienteret, men den har tilsyneladende intet større mellemværende med arbejderklassen, som den i øvrigt støtter økonomisk over skattebetalingen. Det er endvidere iøjnefaldende, at den økonomiske elite heller ikke udtrykker et større interessefællesskab med den danske overklasse. I det hele taget ser det ud til, at den økonomiske elites interessebevidsthed er forholdsvis svag.

Afrunding

Analysen har vist, at den økonomiske elite i det danske samfund er både interessebevidst og solidarisk. Jo højere positionen i autoritetshierarkiet er, desto mindre er den fordelingspolitiske venstreorientering. Personlig indkomst udgør dernæst en vigtig delforklaring på, at den økonomiske elite er mindre fordelingspolitisk venstreorienteret end lønmodtagere, som ikke har ledelsesbeføjelser. Med disse konklusioner bekræfter analyserne den økonomiske elites interessebevidsthed.

Den økonomiske elites fordelingspolitiske højreorientering er på den anden side til at overse: Den kunne være endnu mere højreorienteret. Det ser heller ikke ud til, at den økonomiske elite i bredere forstand har et fjendtligt forhold til arbejderklassen, eller at den i overvejende grad identificerer sig med overklassens politiske holdninger. Den økonomiske elite er for så vidt lige så solidarisk med arbejderklassen, som den er med overklassen. Således synes der heller ikke at være noget større belæg for påstande om (jf. Olsen, 2010), at den politiske afstand mellem elite og almindelige borgere skulle være særlig stor i Danmark. En del tyder tværtimod på, at den økonomiske elite har en middelklassebevidsthed, som i psykologisk forstand ikke rummer alt for skarpe ideologiske kanter. Der er tale om en solid middelstand, som accepterer social ulighed i et vist, men langt fra ubegrænset omfang.

Det har ikke været muligt at fremlægge empirisk belæg for, hvorfor nogle interessemodsætninger i det danske samfund tilsyneladende er mindre udtalte, end man skulle forvente ud fra traditionel (institutionsløs) klasses teori. Det er på den anden side betryggende, at resultaterne er tilnærmelsesvis i overensstemmelse med tidligere undersøgelser. Stubager og Goul Andersen (2013) konkluderede også, at de økonomisk privilegerede lag er fordelingspolitisk højreorienterede, men ikke i en markant grad. Det ser endvidere ud til, at disse holdninger ikke er opstået inden for de senere år, eftersom ældre undersøgelser er nået til en lignende konklusion (Borre og Goul Andersen, 1997).

Det ville have været ideelt at kunne sammenligne resultaterne med et andet land, hvor universelle velfærdsordninger ikke findes. Det er desværre ikke muligt. Men spørgsmålet er naturligvis først og fremmest, om det danske samfund

er aldeles atypisk i international sammenhæng – eller forekommer der et lignende mønster i andre lande, hvor der ligeledes findes universelle velfærdsordninger? Det er i den forbindelse tankevækkende, at også svenske politologer har påvist, at de økonomisk privilegerede er til højre for midten, men alligevel ikke udtalt imod velfærdsstatens kernearrangementer, som i praksis omfordeler fra rig til fattig (Holmberg og Oscarsson, 2004). I en overbevisende undersøgelse konkluderede Svallfors (2011), at der blandt den svenske øvre middelklasse er større tilslutning til velfærdsydelseerne i dag end tidligere. Resultaterne støtter formodningen om, at den universelle velfærdsstat svækker den økonomiske elites modstand mod social omfordeling. Om den forklarende mekanisme er incitamenteffekter eller politisk socialisering, kan ikke afgøres – muligvis er begge mekanismer virksomme på samme tid.

Med til den samlede vurdering af klasseteorien hører, at høj placering i autoritetshierarkiet også har en forventet indvirkning på holdningen til social omfordeling. Den øverste økonomiske elite ligger til højre for de fordelingspolitiske holdninger, som findes blandt lønmodtagere uden ledelsesbeføjelser. Således støtter resultaterne ikke de ofte fremførte påstande om, at ideologier og klasseinteresser helt har mistet deres betydning i det postindustrielle samfund (jf. Pakulski og Waters, 1996). Det er samtidig værd at fremhæve casevalgets metodiske kvaliteter i henseende til rækkevidden af den centrale klasseanalytiske påstand. Ligesom Norge og Sverige udgør Danmark et særtilfælde i international sammenhæng, hvad angår betydningen af socialpolitisk solidaritet (jf. Baldwin, 1996; Esping-Andersen, 1990). Af dette særlige kendetegn følger, at når sammenhængen mellem autoritet og holdning til omfordeling forekommer i Danmark, vil den højst sandsynligt findes mange andre steder og antagelig i en endnu stærkere form. Langt de fleste lande har med andre ord ikke universelle velfærdsordninger, som tilskynder eller opdrager den øvre middelklasse til en vis socialpolitisk solidaritet. Heri ligger dog også en fremhævelse af den principielle hovedpåstand: Fyldestgørende indsigt i klasser og deres indbyrdes uenigheder kan ikke opnås uafhængigt af de velfærdsinstitutioner, der måtte findes i et samfund.

Undersøgelsen har endelig en slags moralsk-politisk implikation. Det hævdes med jævne mellemrum, at skarpe ideologiske kanter er forsvundet fra moderne politik; når der ikke er tydelige uenigheder i den offentlige debat, kan konsekvensen derfor være, at borgerne mister interessen for demokratisk deltagelse (Jensen, 2013). En påstand, der er noget om, men moralen i nærværende sammenhæng er en anden. Meget skarpe klasse modsætninger – hvortil også ideologiske skel hører – har ofte negativ indvirkning på den politiske proces, idet de beror på fjendtlighed, som besværliggør forhandling om løsning af vig-

tige samfundsmæssige opgaver. Havde den økonomiske elite herhjemme være meget mere interessebevidst og langt mindre solidarisk, ville der også have været betydelig mere konflikt om eksempelvis landets skattepolitik og dermed sociale ydelsers omfang og generøsitet. Noget tyder altså på, at konsensusdemokratiet består, og at et hjørne heri er solidaritet på tværs af sociale skel.

Referencer

- Andersen, Johannes og Jørgen Goul Andersen (2003). Klassernes forsvinden, pp. 207-221 i Jørgen Goul Andersen og Ole Borre (red.), *Politisk forandring*. Aarhus: Systime.
- Andersen, Lotte B., Thomas Pallesen og Søren Serritzlew (2006). Økonomiske incitamenter i den offentlige sektor. *Politica* 38 (4): 371-379.
- Arndt, Christoph (2012). Velfærdsreformernes elektorale konsekvenser for Socialdemokraterne. *Politica* 44 (3): 416-434.
- Baldwin, Peter (1996). *The Politics of Social Solidarity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Borre, Ole og Jørgen Goul Andersen (1997). *Voting and Political Attitudes in Denmark*. Aarhus: Aarhus University Press.
- Bourdieu, Pierre (2004). *Distinction*. London: Routledge.
- Esping-Andersen, Gøsta (1985). *Politics against Markets*. Princeton: Princeton University Press.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Oxford: Polity Press.
- Esping-Andersen, Gøsta (1992). Post-industrial class structures: an analytical framework. *Arbejdsrapport nr. 38*. Firenze: European University Institute.
- Giddens, Anthony (1983). *The Class Structure of the Advanced Societies*. London: Hutchinson.
- Goul Andersen, Jørgen (1984). Klasseløse vælgere?, pp. 105-131 i Jørgen Elklit og Ole Tonsgaard (red.), *Valg og vælgeradfærd*. Aarhus: Politica.
- Goul Andersen, Jørgen (1991). *Class Theory in Transition*. Aarhus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Hansen, Kasper Møller og Jørgen Goul Andersen (2013). En samlet model for partivalg, pp. 189-212 i Rune Stubager, Kasper Møller Hansen og Jørgen Goul Andersen (red.), *Krisevalg. Økonomien og folketingsvalget 2011*. København: Jurist- og økonomforbundets Forlag.
- Hansen, Kasper Møller og Rune Stubager (2016). Den danske valgundersøgelse 2015. Dokumentationsrapport. *CVAP Working Paper Series (2)*. www.valgprojektet.dk
- Harrits, Gitte Sommer (2014). *Klasse. En introduktion*. København: Hans Reitzels Forlag.

- Holmberg, Sören og Henrik Oscarsson (2004). *Väljare. Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Jensen, Carsten (2011). Marketization via compensation: Health care and the politics of the right in advanced industrialized nations. *British Journal of Political Science* 41 (4): 907-926.
- Jensen, Carsten (2013). *Chantal Mouffe*. København: Jurist- og økonomforbundets Forlag.
- Kitschelt, Herbert og Philipp Rehm (2006). New social risk and political preferences, pp. 52-82 i Klaus Armingeon og Giuliano Bonoli (red.), *The Politics of Post-Industrial Welfare States*. London: Routledge.
- Kitschelt, Herbert og Philipp Rehm (2014). Occupations as a site of political preference formation. *Comparative Political Studies* 47 (12): 1670-1706.
- Larsen, Christian Albrekt (2008). The institutional logic of welfare attitudes. How welfare regimes influence public support. *Comparative Political Studies* 41 (2): 145-168.
- Lijphart, Arend and Markus M. L. Crepaz (1991). Corporatism and consensus democracy in eighteen countries: Conceptual and empirical linkages. *British Journal of Political Science* 21 (2): 235-246.
- Milner, Andrew (1999). *Class*. London: Sage Publications.
- Nielsen, Niels Jul (2003). Velfærdsstaten – et svar på arbejdsmarkedets reguleringsproblemer, pp. 59-69 i Klaus Petersen (red.), *13 historier om den danske velfærdsstat*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Olsen, Lars (2010). *Eliternes triumf. Da de uddannede klasser tog magten*. København: Forlaget Sohn.
- Pakulski, Jan og Malcom Waters (1996). *The Death of Class*. London: Sage.
- Pedersen, Ove K. (2011). *Konkurrencestaten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Poulantzas, Nicos (1979). *Classes in Contemporary Capitalism*. London: Verso.
- Poulantzas, Nicos (1982). *Political Power and Social Classes*. London: Verso.
- Robison, Joshua og Rune Stubager (2016). The class pictures in citizens' minds (upubliceret artikeludkast)..
- Rothstein, Bo (1994). *Vad staten bör göra?* Stockholm: SNS Förlag.
- Rothstein, Bo (2001). The universal welfare state as a social dilemma. *Rationality and Society* 13 (2): 213-233.
- Stubager, Rune (2015). *Survey of Values and Attitudes among the Danish Electorate, April-June 2015. Design, Coding, and Marginals* (teknisk rapport). Aarhus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Stubager, Rune og Jørgen Goul Andersen (2013). Godernes omfordeling: baggrunden for vælgernes holdninger til skat og ulighed, pp. 89-114 i Rune Stubager, Kasper

- Møller Hansen og Jørgen Goul Andersen (red.), *Krisevalg. Økonomien og folketingsvalget 2011*. København: Jurist- og økonomforbundets Forlag.
- Stubager, Rune og Kasper Møller Hansen (2013). Social baggrund og partivalg, pp. 61-88 i Rune Stubager, Kasper Møller Hansen og Jørgen Goul Andersen (red.), *Krisevalg. Økonomien og folketingsvalget 2011*. København: Jurist- og økonomforbundets Forlag.
- Svallfors, Stefan (2011). A bedrock of support? Trends in welfare state attitudes in Sweden, 1981–2010. *Social Policy & Administration* 45 (7): 806-825.
- Thomsen, Jens Peter Frølund (2005). *Magt*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Thomsen, Jens Peter Frølund (2009). Klasseanalyse, pp. 1018-1034 i Lars Bo Kasperen og Jørn Loftager (red.), *Klassisk og moderne politisk teori*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Togeby, Lise, Jørgen Goul Andersen, Peter Munk Christiansen, Torben Beck Jørgensen og Signild Vallgård (2003). *Magt og demokrati i Danmark*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Wright, Eric Olin (1985). *Classes*. London: Verso.
- Wright, Eric Olin (1997). *Class Counts*. Cambridge: Cambridge University Press.